

Katar Krizinin

Afrika'daki Yansımaları

Katar krizinin Afrika'daki ilk yansımalarından biri Eritre ile Cibuti arasındaki sınır ihtilafının yeniden canlanması oldu. Söz konusu sınır anlaşmazlığı dolayısıyla taraflar arasında arabuluculuk yapan, bu amaçla 2010 yılından bu yana iki ülke arasında asker bulunduran ve 2010'da taraflar arasında imzalanan anlaşmanın garantörlüğünü üstlenen Katar'ın bu az bilinen rolü şimdiden tehlikeye girmiş durumda.

Serhat ORAKÇI

Ortadoğu'da yaşanan sıcak gelişmeler hızlı biçimde özellikle Afrika'nın Arap Yarımadası'na yakın bölgelerinde de hissedilmektedir. Bu etki zaman zaman tahmin edildiğinden de yoğun olmaktadır. Ortadoğu ile Kuzey Afrika, Doğu Afrika ve hatta Orta ve Batı Afrika'nın büyük bölümü arasında yüzyıllardır süregelen bir etkileşim vardır. Bu etkileşimin sadece siyasi alanla sınırlı kalmadığını ekonomik, kültürel ve fikirselsel faaliyetleri de kapsadığını belirtmemiz gerekir. Tarihte Müslümanların Mekke'den Habeşistan'a yaptıkları ilk hicret, bu etkileşimin en görünür halidir. Daha yakın zamanlarda ise 1973 Petrol Krizi, 1979 İran Devrimi, Afgan Cihadi, Amerika'nın Irak İşgali, Şia yayılcılığı, Selefî yayılcılığı gibi ideolojik, iktisadi ve siyasi gelişmeler Afrika'nın Müslüman kesimlerinde de yankı bulmuştur.

Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'yu şekillendirmeye başlayan yaşanan Selefî-Sufî, Şii-Sünnî gibi mezhepsel-fraksiyonel çatışmalar veya gerilimler son zamanlarda Afrika'da yaşayan Müslüman topluluklar tarafında da yoğun biçimde hissedilmekte ve zaman zaman Afrikalı devletler istemeseler de kendilerini bu gerilimlerin içinde bulabilmektedir. Birkaç yıl önce Suud baskıları yüzünden Şii Lider İbrahim Zakkaki'yi tutuklayan Nijerya'nın insan hakları aktivistlerini karşısına alması ve İran ile ilişkilerini riske etmesi ya da Şii yayılcılığını durdurmak isteyen Suud yönetiminin Cibuti, Sudan, Eritre ve Somali gibi ülkelere maddi destek sözü vererek Şiilikle mücadele kampı oluşturmaya çalışması, bu duruma örnek olarak verilebilir.

Şiilikle mücadele kampının diğer bir ortağı olan Birleşik Arap Emirlikleri, Eritre ve Somaliland'e yaptığı askerî yatırımlar ve askerî üs kurma girişimleriyle, kısa sürede, adından sıklıkla bahsedilen bir aktör haline dönüştü. Suudi Arabistan ile BAE arasında

başlayan iş birliği Yemen'de Husilere yönelik düzenlenen askerî operasyonla zirveye ulaşırken, Kızıldeniz-Aden Körfezi hattını da askerî yönden hareketlendirdi. Bu süreçte Eritre, Cibuti ve Somaliland bölgedeki tüm aktörlerin üs kurma yarışına girdiği stratejik lokasyonlar haline geldi.

Doğu Afrika'da Suud/BAE-Katar Çekişmesi

Şimdilerde daha bariz biçimde gün yüzüne çıkan Katar krizi, Afrika'ya farklı şekillerde yansıyor. Gerek Suudi Arabistan-BAE gerekse de Katar son yıllarda Afrika'daki etki alanlarını genişletme arayışında olan ülkelerdi. Suudi Arabistan 1970 sonrası dönemde Vahhabizmin Afrika'ya yayılmasında en büyük finansör oldu. Afrika'dan gelen öğrencilere sağlanan burslar ile Şia düşmanı ve Vahhabi sempaticanı Afrikalılar yetiştirdi. Bu politikanın sonuçlarından biri Afrika'da artmaya başlayan radikalleşme ve terörizm oldu. Suud yönetimi bu siyaseti bugün bile el altından sürdürmeye çalışırken, Afrika'daki bazı rejimleri de maddi destek ile yanında tutuyor.

Suud idaresi ile yakın işbirliğine giren Birleşik Arap Emirlikleri de son yıllarda Afrika'daki etki alanını genişletti. Özellikle son dönemde Somaliland ve Eritre'de kurduğu askerî üsler, Yemen operasyonlarındaki aktif rolü, Dubai'nin ticari alandaki etkisi ve Emirates Hava Yolları'nın geniş ulaşım ağı, son dönemde BAE'ni görünür bir aktör haline getirdi.

Katar'ın Afrika'daki ilişkileri ise ekonomi, arabuluculuk, barış gücü bulundurma, medya ve insani yardımlar şeklinde çok boyutlu bir görünüm arz ediyor. Katar Havayolları Afrika'ya yönelik başlattığı uçuş ağını Emirates'e alternatif olarak yıllardır genişletme çabası içinde. Ayrıca, Al Jazeera kanalının İngilizce ve Arapça yayınları uydu üzerinden Afrika'da yaygın

izlenme olanağı bulmakta. Katar son yıllarda Afrika'da tarım alanında yatırımlar yaparak geniş arazileri uzun süreli kiralama yoluna da gitti. Katar'ın Sudan/Darfur'da ve Eritre-Cibuti arasında yürüttüğü barış süreçleri de diplomasi alanında Katar'a prestij sağlayan hamleler oldu. Katar yardım kurumları başta Somali, Sudan gibi ülkeler olmak üzere pek çok ülkede insani yardım projelerine de destek sağladı.

Geçtiğimiz günlerde Mısır, Yemen, Bahreyn destekli olarak Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri liderliğinde Katar'a yönelik başlatılan ambargo sonrasında taraflar Afrika ülkelerinden de destek beklentisine girdiler. Suud/BAE ittifakı ambargo uygulayan kampı genişletmek için "bizimle misiniz, değil misiniz?" şeklinde bölge ülkelerine baskı uygularken Katar'da ambargoyu zayıflatmak için diplomatik yollara başvurmaya başladı. İki kamp arasında gerilimin önümüzdeki dönemde devam edeceği düşünülürse, Afrika ülkelerinin hissettiği iki taraflı baskı da devam edecektir.

Eritre-Cibuti Sınır İhtilafı ve Katar'ın Arabulucu Rolü

Katar krizinin Afrika'daki ilk yansımalarından biri Eritre ile Cibuti arasındaki sınır ihtilafının yeniden canlanması oldu. Söz konusu sınır anlaşmazlığı dolayısıyla taraflar arasında arabuluculuk yapan, bu amaçla 2010 yılından bu yana iki ülke arasında asker bulunduran ve 2010'da taraflar arasında imzalanan anlaşmanın garantörlüğünü üstlenen Katar'ın bu az bilinen rolü şimdiden tehlikeye girmiş durumda. Eritre ve Cibuti, Suudi Arabistan-BAE ile yakın ekonomik ilişkisi doğrultusunda Suud kampına dahil olurken Eritre Katar'ın askerlerini bölgeden çekmesini istedi. Bu doğrultuda Katar Eritre-Cibuti sınır bölgesine konuşlandığı 500 askerini geri çekme kararı aldı. Kararın ardından Eritre hızla harekete geçerek Dumeira adasına ve Dumeira dağına asker konuşlandırmaya başladı. Unutulmamalı ki Eritre'nin bu ani girişimi Cibuti ile arasındaki anlaşmazlığı önümüzdeki günlerde yeniden çatışmaya döndürebilecek ve ciddi sonuçlar doğurabilecek askeri bir hamle.

Somali'yi Parayla İkna Çabası

Katar'a yönelik ambargonun başlamasının hemen ardından Katar uçaklarına Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn hava sahalarının kapatılması Katar Hava yolları'nı alternatif hat arayışlarına yöneltti. Ambargo kararının daha ilk saatlerinden itibaren Katar Hava yolları'na ait uçaklar bazı seferlerde Somali hava sahasını kullanmaya başladılar. Bu durum Somali'nin

hava sahasını Suud/BAE-Katar çekişmesi ekseninde stratejik hale getirdi. Suud yönetimi Somali'yi Katar ile ilişkileri kesmeye zorlamada gecikmedi ve bunun için 80 milyon dolar nakit ödeme önerdi.

Kuraklık ve ona bağlı açlık gibi insani bir sorunla mücadele eden Somali için 80 milyon dolar Katar ile ilişkileri kesmeyi cazip hale getirebilirdi; ancak öyle olmadı. Somali Devlet Başkanı Muhammed Farmajo bu teklifi elinin tersiyle geri çevirdi. Her ne kadar bu durum her şeyi parayla satın almaya alışmış Suud idaresi için ahmakça bir karar gibi görünse de Farmajo açısından oldukça tutarlı bir karardı. Somali'nin tavrının bu kadar açık olmasının altında Türkiye'nin hem Somali'ye hem de Katar'a verdiği destek ve Katar'ın Somali'ye sağladığı insani desteğin dışında başka bir güçlü faktör de yatıyor:

Birleşik Arap Emirlikleri son dönemde Somali'nin ulusal birliğini tehdit eden bazı hamlelerde bulundu. Bu hamlenin başında Emirates uçaklarının Mogadişu'yu pas geçerek Somaliland'ın merkez şehri Hargeysa'ya direk uçuş başlatması vardı. Bu hamleyi Barbera'da Sovyet döneminden kalma askerî üssün kiralanması ve Barbera limanının işletmesinin BAE'ne verilmesi takip etti. Tüm bunlar Mogadişu'daki Somali Federal Devlet yapısının onayı ve izni alınmadan gerçekleşti. 1991 yılından beri bağımsızlık iddiası taşıyan Somaliland için BAE ile yapılan bu anlaşmalar dış ilişkilerde bağımsız hareket edebilen, anlaşmalar yapabilen özgür bir ülke imajı sağlıyordu. Birleşik Arap Emirlikleri, Mogadişu ile Hargeysa arasındaki bu ihtilafı aldığı tavırla Somali'nin ulusal birliğini ciddi şekilde tehlikeye sokan bir aktör olduğunu gösterdi. Somali'nin Suud parasını geri çevirmesinde son dönemde ortaya koymaya çalıştığı ilkeli siyaset anlayışının yanında yukarıda bahsettiğim bu faktörün de oldukça önemli olduğu kanaatindeyim. Bu nedenle federal hükümeti temsil eden Mogadişu, Suud/BAE kampına katılmazken Somaliland'i temsil etme iddiası taşıyan Hargeysa süratle Suud/BAE kampına dâhil olarak tam destek açıklaması yaptı.

Suudi Arabistan/BAE ile Katar arasında yaşanan sıcak gelişmeler, elbette, önümüzdeki dönemde de farklı şekillerde Afrika'ya yansımalar. Somali, Cibuti ve Eritre bu etkinin en fazla görüldüğü ülkeler arasında geliyor. Her ne kadar Suud/BAE cephesi Somali'yi satın alamasa da şimdilik stratejik öneme sahip Eritre, Cibuti ve Somaliland üzerinde etki sağlayarak kendi saflarında tutmayı başarmış görünüyor. ○

İNSAMER Afrika Uzmanı